

Uwagi do raportu

1. Autorzy raportu w załączniku nr 8 przywołują decyzję Starosty Parczewskiego z dnia 31 lipca 2007 (znak:GN.IV.6018/39/07) dotyczącej obowiązku rekultywacji wyrobiska po eksploatacji kruszywa naturalnego położonego na działce 327 i 326, na której to zlokalizowana ma być turbina EW 2 wraz z towarzyszącą infrastrukturą. Natomiast w przywołanej decyzji dotyczącej obowiązku rekultywacji w punkcie nr 2 ustalono, iż rekultywacja ma być prowadzona w kierunku rolnym. Planowana budowa elektrowni wiatrowej z całą pewnością takim kierunkiem nie jest. Prosimy o wyjaśnienie niezgodności planowanej inwestycji z przywołaną decyzją.
2. W raporcie pojawiają się nieścisłości dotyczące charakterystyki przedsięwzięcia. Otóż w streszczeniu podano, że moc pojedynczej turbiny ma wynosić do 2 MW, średnica wirnika do 100m i wysokość całkowita 170 m z tym, że wysokość wieży z gondolą a tym samym miejscem zamieszczenia wirnika wynosi 120 m. Natomiast w rozdziale 3.1.3 podano *"Niniejsze opracowanie dotyczy budowy i eksploatacji 2 elektrowni wiatrowych o średnicy wirnika do V 100 m i całkowitej wysokości wieży do H 170 m,"* Natomiast w załączniku nr 12 przedstawiono specyfikację techniczną turbin firmy Vestas V100-1.8MV, gdzie wysokość wieży i posadowienia gondoli (poprzez określenie wysokości piasty) określono na 80 lub 95 m (co dawałoby wysokość całkowitą mierzoną punktem najwyższego wzniosu łopaty wirnika na ok. 150 m n.p.t) W związku z powyższym istnieją znaczące rozbieżności dotyczące geometrii docelowej turbiny, która zostanie zbudowana. Zaznaczamy, iż dane te będą mieć decydujące znaczenie dla określenia oddziaływania akustycznego (wysokość zamieszczenia gondoli jako punktu centralnego źródła hałasu) oraz oceny kolizyjności względem awifauny. Pragniemy zaznaczyć, że są to elementy jedne z najbardziej istotnych z punktu widzenia oceny oddziaływania na środowisko turbin wiatrowych.
3. Informacje w raporcie występują dotyczące mocy turbin są rozbieżne względem treści zamieszczonej w specyfikacji załączonej w załączniku nr 12, gdzie jednoznacznie wskazano, że moc będzie wynosić 1,8 MW, potwierdza to również krzywa mocy zamieszczona w specyfikacji technicznej, która do maksymalnej prędkości wiatru 20 m/s przy jakiej może pracować turbina nie przekracza mocy powyżej 1,8 MW. Powyższe rozbieżności są istotne dla jednoznacznego określenia charakterystyki przedsięwzięcia oraz z punktu widzenia szacowanych w raporcie pozytywnych skutków budowy turbin a także oceny oddziaływań negatywnych na środowisko.
4. Raport oraz jego załączniki stanowią integralną całość, dlatego też zarówno tekst raportu jaki i dołączone do niego załączniki stanowią materiał dowodowy w postępowaniu administracyjnym. Zgodnie z art. 27 Konstytucji RP oraz ustawą o języku polskim językiem urzędowym w Polsce jest język polski. W związku z wykładnią przywołanych powyżej przepisów wszystkie czynności urzędowe jak również składane podania, oświadczenia woli itp. muszą być wykonywane w języku polskim. Przedłożony załącznik nr 12 w całości jest sporządzony w języku obcym i równocześnie z uwagi na swoją treść stanowi on integralny i nierozłączny element całości, jakim jest przedłożony raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia. W związku z powyższym przedłożony materiał dowodowy (raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko) nie może stanowić dowodu w oparciu, o który możliwe byłoby przeprowadzenie postępowania administracyjnego w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Biorąc pod uwagę istotność informacji zawartych w specyfikacji technicznej dla określenia oddziaływania na środowisko turbin wiatrowych w szczególności w zakresie akustyki, prosi się o przetłumaczenie dokumentu na język polski. Dopiero po przetłumaczeniu dokumentu

możliwe byłoby wznowienie postępowania i dokonania właściwej weryfikacji raportu. Jednocześnie zauważa się, że przetłumaczenie informacji przedstawionych w załączniku nr 12 z pewnością ułatwiłoby autorom raportu ujednoczenie informacji oraz wykluczenie rozbieżności dotyczących parametrów technicznych turbiny, co również będzie z korzyścią dla udziału społeczeństwa w prowadzonej procedurze oceny oddziaływania na środowisko.

5. Zarówno w streszczeniu raportu jak również w rozdziale 10.1 autorzy raportu twierdzą, że *"material wyjściowy do sporządzenia Raportu stanowiły przepisy prawne i materiały źródłowe dostarczone przez Inwestora, opracowania dotyczące omawianego przedsięwzięcia a także literatura"*. W związku z powyższym autorzy raportu świadomie przyznają, iż nie wykonali oględzin terenu przedsięwzięcia i jego otoczenia. Oględziny terenu przyszłego przedsięwzięcia z punktu widzenia poprawności i rzetelności dokonania opisu środowiska, uchwycenia jego cech charakterystycznych oraz wykonania na tej podstawie wniosku o oddziaływanie na środowisko i prognozowania ewentualnych jego zmian są podstawowym działaniem, jakie jest wykonywane przy sporządzaniu raportu o oddziaływanie przedsięwzięcia na środowisko. W związku z powyższym wiarygodność całości opracowania staje się niska, co zresztą uwidocznione zostało poprzez pojawiające się w przedmiotowym opracowaniu zapisy będące niejednokrotnie rozbieżne ze stanem faktycznym. Brak oględzin terenu potwierdza choćby fakt, że autorzy raportu przeoczyli istotne zmiany w krajobrazie przedsięwzięcia. Ponadto w związku z posługiwaniem się nieaktualnymi danymi na temat awifauny terenu pominięto istotny aspekt znaczącej i trwałej przebudowy siedlisk wywołanej działalnością sąsiedniej biogazowni, co istotnie wpływa na zmiany liczebności ptaków oraz ich skład gatunkowy a także użytkowanie przestrzeni. Autorzy przywołali badania awifauny z przed 4 lat czyli okresu przed wybudowaniem biogazowni.
6. Autorzy niesłusznie podają w streszczeniu raportu następujące stwierdzenie *"Zlokalizowane najbliższe tereny podlegające ochronie przed hałasem to zabudowa zagrodowa miejscowości Koczergi (MR), zlokalizowana ok. 1.25 km na południowy wschód od obu planowanych elektrowni."* Najbliższa zabudowa wymagająca ochrony akustycznej znajduje się w odległości około 660 m w kierunku północnym od turbiny oznaczonej symbolem EW2.
7. W rozdziale 7 autorzy podają nieprawdziwe informacje o braku w otoczeniu przedsięwzięć mogący powodować kumulację oddziaływań. W sąsiedztwie znajduje się choćby biogazownia oraz planowane są inne turbiny wiatrowe. Obiekty te będą z całą pewnością powodować kumulację oddziaływania akustycznego oraz oddziaływania na awifaunę oraz oddziaływania na krajobraz. Ponadto pomijana jest obecność czynnych wyrobisk piasku, również powodujących kumulację oddziaływania akustycznego oraz powodujących zmiany w wykorzystaniu przestrzeni przez ptaki, co również będzie skutkowało oddziaływaniem skumulowanym z planowanym przedsięwzięciem. Przywołane stwierdzenie o braku kumulacji, stoi w sprzeczności z postanowieniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie z dnia 12 grudnia 2013 (znak WST I.4240.78.2013.WD), w którym wskazano, aby w zakresie raportu uwzględnić oddziaływanie skumulowane z istniejącą biogazownią oraz planowanymi turbinami wiatrowymi.
8. Raport nie spełnia wymagania art. 66 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 3 października 2008 o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2008 nr 199 poz. 1227 z późn. zm.), ponieważ nie wskazano i nieopisano wariantu najkorzystniejszego dla środowiska. W raporcie podjęto próbę wskazania jedynie

wariantu racjonalnego alternatywnego oraz wariantu preferowanego przez inwestora. Podjęto nieudolną próbę wariantowania we wskazaniu wariantu alternatywnego. Całkowicie pominięto wariantowanie lokalizacyjne nie udzielając jakichkolwiek wyjaśnień dotyczących jego braku. W zakresie wariantowania technicznego zrezygnowano z wariantowania z użyciem turbin o mniejszej mocy i innych wymiarach oraz pominięto całkowicie aspekt mniejszej liczby turbin.

9. W uzasadnieniu wyboru wariantu przyjętego przez inwestora przywołano hipotezę twierdzącą, że zachowanie odległości minimum 500 m od siedzib ludzkich pozwala zminimalizować do zera wpływ emitowanego hałasu na zdrowie i życie ludzi. Prosimy o wyjaśnienie, na jakiej podstawie wysunięto taki wniosek. Zwracamy się z prośbą o przywołanie źródła takiej hipotezy. Zasięg zmian w środowisku generowany przez turbiny będzie większy. W świetle doniesień literaturowych np. wg. Federalnego Instytutu Geofizyki i Zasobów Naturalnych w Hanowerze w odległości około 500 m od siłowni poziom infradźwięków wynosi ok. 85 dB dla 1 turbiny¹. Natomiast wg. opinii Ministerstwa Zdrowia "wyniki badań pokazują, iż nadmierna i długotrwała ekspozycja na infradźwięki o niskiej częstotliwości może wywołać chorobę wibroakustyczną (VAD)"², ponadto Ministerstwo Zdrowia przyznaje, że infradźwięki rozchodzą się w środowisku na znaczne odległości nawet do 10 km³.
10. Uzasadnienie wyboru wariantu nie przedstawia porównania pomiędzy rozpatrywanymi wariantami. W uzasadnieniu autorzy skupiają się na przywoływaniu ogólnych zalet energetyki wiatrowej, a nie na wskazaniu konkretnych zalet wariantu proponowanego przez inwestora uwzględniających uwarunkowania terenowe i różnice techniczne pomiędzy rozpatrywanymi wariantami.
11. W rozdziale 8.1 autorzy zgodnie z tytułem rozdziału próbują dokonać porównania analizowanych wariantów przedsięwzięcia. Przywołują zbiór kryteriów, które ich zdaniem mają być wzięte pod uwagę przy porównaniu wariantów. Jednakże w żadnym wypadku nie określają oceny analizowanych wariantów względem kryteriów, również nie wskazują na różnice pomiędzy analizowanymi wariantami względem wymienionych w rozdziale 8.1 aspektów oddziaływania na środowisko.
12. W rozdziale 8.1 w części poświęconej wpływowi na krajobraz pojawia się nieprawdziwe i nieuzasadnione merytorycznie zacytowane poniżej stwierdzenie. *"Elektrownie wiatrowe będą dominantami wysokościowymi, jednakże mogą one być traktowane, jako element urozmaicający monotony krajobraz rolniczy"*. Należy przyznać, że faktycznie z uwagi na projektowaną wysokość elektrownie wiatrowe będą dominantami wysokościowymi. Natomiast stwierdzenie, że będą one urozmaicać monotony krajobraz wprowadza odbiorców w błąd i jednocześnie stanowi próbę uniknięcia merytorycznej analizy wpływu na krajobraz. Z całą pewnością powyższe stwierdzenie można traktować jedynie jako subiektywny osąd autorów. Ponadto nieprawdą jest, że krajobraz w miejscu realizacji inwestycji jest monotony. Takie stwierdzenie utwierdza jedynie o braku przeprowadzonych oględzin terenu o czym autorzy informują co najmniej dwukrotnie w treści raportu. Krajobraz terenu przedsięwzięcia z całą pewnością nie jest monotony rolniczy. Stanowi go mozaika polno leśna dodatkowa istotnie zmieniona przez dominanty antropogeniczne tak jak nasyp linii kolejowej, wyrobiska kopalni żwiru, sąsiednia biogazownia a w dalszym

¹ Najczęściej popełniane błędy w raportach środowiskowych dotyczące oddziaływania akustycznego turbin wiatrowych" Prelekcja wygłoszona podczas prezentacji na spotkaniu Grupy Roboczej ds. Hałasu ENEA Warszawa, 9 maja 2013 przez prof. dr inż. Barbarę Lebidowską, niezależnego eksperta Komisji Europejskiej ds. akustyki środowiska.

² Opinia Ministerstwa Zdrowia z dnia 27 lutego 2012 r. (znak: MZ-ZP-Ś-078-21233-13-EM/12)

³ Opinia Ministerstwa Zdrowia z dnia 5 marca 2013 (znak: MZ-ZP-Ś-078-25731-3/EM/13)

planie zabudowa okolicznych wsi oraz dominanty krajobrazowe w postaci wież kościelnych stanowiących niejako wizytówkę widokową Parczewa. W związku z powyższym autorzy powinni raczej podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, czy zachodzi potrzeba dodatkowego urozmaicenia krajobrazu. Zgodzić się należy ze stwierdzeniem autorów, iż ocena wpływu na krajobraz jest oceną istotnie subiektywną. W związku z powyższym nie można się zgodzić z przedstawioną oceną przez autorów raportu jako jedynie słuszną, dodatkowo pozbawioną jakiejkolwiek argumentacji. W ocenie wpływu przedsięwzięcia na krajobraz istotnym są wrażenia estetyczne postrzegających, dlatego w tym wypadku powinien decydować odbiór ogółu społeczeństwa a nie 3 osób będących autorami raportu. W związku z powyższym dla zobiektywizowania oceny zaleca się zastosowanie metody ankietowej powszechnie stosowanej dla badania i oceny zjawisk społecznych, nie dających się modelować w prosty sposób. Metoda ankiety wymagałaby przeprowadzenia oceny na reprezentatywnej próbie mieszkańców gminy, jako bezpośrednich codziennych odbiorców krajobrazu stanowiącego otoczenie planowanego przedsięwzięcia. W tym celu wymagane było przeprowadzenie ankiety, w której prezentowane byłyby wizualizacje planowanych turbin w krajobrazie osobom ankietowanym, które zobowiązane byłyby do wyrażenia swojej opinii w np. w 3 stopniowej skali odzwierciedlającej odczucia estetyczne. Wielkość prób oraz analiza danych powinna być przeprowadzona zgodnie z zasadami prowadzenia badań ankietowych i zasadami wnioskowania statystycznego. Wielkość próby powinna być reprezentatywna zarówno co do ilości osób jak również ich przedziałów wiekowych. Należy nadmienić, że wymóg wykonania wizualizacji został nałożony na wykonawców raportu postawieniem RDOŚ o zakresie raportu. Jednocześnie należy wskazać, że metoda wizualizacji i metody ankietowe są powszechnie stosowanymi metodami badań i ocen.

13. Przedstawione w załączniku 8 wizualizacje są niepełne, pomijają teren badań a dodatkowo prezentują obiekty położone z dala od terenu analiz. Powyższy sposób wykonania zdjęć wydają się przedstawiać w taki sposób przedsięwzięcie, aby za wszelką cenę uniknąć wzbudzania ewentualnych negatywnych odczuć u odbiorców. Ponadto skala prezentowanych zdjęć panoramicznych jest zbyt mała co znacznie utrudnia ich czytelność. Na części zdjęć pominięto inne obiekty już funkcjonujące, które również będą wpływać na walory krajobrazowe analizowanego terenu. Pominięcie w wizualizacjach części obiektów nie pozwala na właściwą ocenę występujących z całą pewnością oddziaływań skumulowanych na krajobraz. Prawdopodobnie wynika to z faktu, iż analiza zgodnie z załączonymi wizualizacjami do raportu wykonana była w grudniu 2011 roku, a więc pomija część zmian, które zaszły w krajobrazie bezpośrednio otaczającym planowane przedsięwzięcie.
14. Rozdziale 8.1 w części poświęconej oddziaływaniom skumulowanym znajdują się niepełne i wprowadzające w błąd informacje o tym jakoby występowało oddziaływanie o charakterze skumulowanym dotyczącym jedynie wpływu na klimat akustyczny w związku z planowanymi w sąsiedztwie innymi turbinami wiatrowymi oraz istniejącą biogazownią. Stwierdzenie to jest nieprawdzie, ponieważ wyklucza obecność oddziaływań skumulowanych w stosunku do awifauny oraz krajobrazu i zdrowia człowieka, które z pewnością będą mieć miejsce w przypadku jednoczesnej eksploatacji planowanego przedsięwzięcia jak również istniejącej biogazowni oraz planowanych innych turbin wiatrowych i innych funkcjonujących przedsięwzięć.
15. Prosi się autorów raportu o szersze wyjaśnienie części rozdziału 8.1 dotyczącej "racji ekologicznych" Jaki rodzaj wpływu na środowisko autorzy raportu zamierzali zaprezentować i w jakim celu podano jedynie odległość do obszarów chronionych bez

próby jakiegokolwiek analizy, czy zająd jakiegokolwiek interakcje w stosunku do wymienionych form ochrony.

16. Rozdział 8.2 nie może być uznany za spełniający wymaganie określone w punkcie 16 postanowienia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie z dnia 12 grudnia 2013 (znak WST I.4240.78.2013.WD) dotyczącego określenia prawdopodobnych zdarzeń nieprzewidzianych o charakterze awarii mogących mieć wpływ na ochronę zdrowia i życia ludzkiego. Brak zaliczenia elektrowni wiatrowej do zakładów o dużym lub zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii nie zwalania w żadnym z wypadków od przeprowadzenia analizy dającej odpowiedź na pytanie, czy w związku z realizacją przedsięwzięcia będą mieć miejsce nietypowe zdarzeń mogące mieć wpływ na zdrowie i życie ludzkie i jaki mogą być ich skutki.
17. Zwraca się z prośbą o umieszczenie w raporcie analizy obliczeniowej dotyczącej oddziaływania pól elektromagnetycznych oraz zobrazowania graficznego przewidywanych zasięgów oddziaływania pól elektromagnetycznych, na które powołują się autorzy raportu choćby w poniższym fragmencie raportu *"Z uwagi na położenie planowanej stacji i przewidywane zasięgi rozchodzącego się oddziaływania pól elektromagnetycznych nie wystąpi również transgraniczne oddziaływanie na środowisko, powodujące zakłócenia radioelektryczne w innych sieciach ..."*
18. Autorzy podają w rozdziale 16, że podczas opracowania raportu nie natrafili na jakiegokolwiek braki w współczesnej wiedzy, które uniemożliwiłyby pewne wnioskowanie. Natomiast w rozdziale 9.1 przyznają, że współczesna wiedza jest niewystarczająca dla pewnego wnioskowania o wpływie na zdrowie ludzi zgodnie z cytowaną treścią raportu *"Współczesna wiedza nie daje jednak wystarczających informacji świadczących o możliwości szkodliwych zmian zachodzących w odniesieniu do wyżej wymienionych elementów środowiska w warunkach praktycznego użytkowania elektrowni wiatrowych"*. Zwracamy się z prośbą o wyjaśnienie rozbieżności.
19. W treści rozdziału 9.1 ponownie podano inną niż w przednich rozdziałach wysokość piasty od 80 do 105 m, gdy poprzednio podawano nawet 120 m, jednocześnie wartości te są niezgodne z załączoną specyfikacją techniczną turbin. Powyższa dowolność autorów co do krytycznych parametrów charakterystycznych turbin uniemożliwia prawidłowe wnioskowanie o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko.
20. W rozdziale 9.1 poświęconej wpływowi na zdrowie jak i w pozostałej części raportu nie odniesiono się do analizy emisji infradźwięków i ich wpływu na zdrowie mieszkańców.
21. W rozdziale 9.6 podano informacje o braku wpływu planowanych turbin wiatrowych na klimat. Niniejszy zapis stoi w sprzeczności z zapisami z poprzednich części raportu mówiących o tym, że budowa elektrowni wiatrowej przyczyni się do obniżenia emisji gazów w tym gazów cieplarnianych z elektrowni w Kozienicach. Wskazywane obniżenia emisji gazów stanowiło istotny argument przemawiający za wyborem wariantu preferowanego przez inwestora. Konieczne jest wyjaśnienie rozbieżności i ujednoczenie treści raportu.
22. W rozdziale 9.8 dotyczącym oddziaływania na krajobraz autorzy zamieścili następujące stwierdzenie *"Teren objęty opracowaniem jest monotony oraz stosunkowo ubogi w struktury geomorfologiczne i nie posiada istotnych osobliwości wizualnych, przyrodniczych jak i antropogenicznych"* Autorzy po raz kolejny wykazali się wysoce subiektywną oceną pomijając choćby aspekt występowania osobliwości antropogenicznych w krajobrazie takich jak biogazownia, czy też wieże kościelne. Brak właściwego i zgodnego ze stanem faktycznym rozeznania w cechach

charakterystycznych terenu ponownie potwierdza brak przeprowadzonych oględzin terenu przez autorów raportu.

23. Czy przywołane opracowanie mgr Joanny Czopek „Prognoza oddziaływania na środowisko ustaleń zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kamień z 2010 roku” było recenzowane przez niezależnych ekspertów posiadających wiedzę i doświadczenie w zakresie wpływu turbin wiatrowych na środowisko? Zwraca się uwagę, aby przywoływać jedynie recenzowane źródła literaturowe. Praktyka taka pozwala uniknąć przywoływania informacji o niskiej wartości merytorycznej, niekiedy błędnych przywoływanych w opracowania roboczych zawierających znaczną liczbę nieścisłości i rozbieżności niekiedy również wykluczających się wniosków.
24. W opracowaniu brak jest odniesień literaturowych i spisu literatury oraz materiałów źródłowych, co uniemożliwia weryfikację poprawności i zasadności częstokroć przywoływanych hipotecznych i ogólnikowych stwierdzeń nie popartych wynikami szczegółowych analiz prowadzonych choćby w raporcie.
25. W rozdziale 9.9 autorzy stwierdzają, że wystąpią jedynie oddziaływania pozytywne na dobra materialne. Wskazać należy, że dobrem materialnym są nieruchomości mieszkańców i stanowią one istotne dobra materialne, które podlegają wycenie rynkowej. Autorzy raportu natomiast nie przedstawiają jakichkolwiek analiz, które mogłyby wykluczyć możliwość spadku wartości nieruchomości wywołanej pogorszeniem komfortu mieszkańców. Jednocześnie nie zostały przedstawione w raporcie analizy zaświadczające o pozytywnym wpływie planowanego przedsięwzięcia lub jego braku na dobra materialne. W związku z hipotezą twierdzącą jedynie o pozytywnym wpływie prosi się o uzupełnienie raportu o niezbędne analizy potwierdzające takowe przypuszczenia, jak również analizy wykluczające możliwość negatywnego wpływu na dobra materialne.
26. W rozdziale 9.12 zawarte zostało następujące stwierdzenie *„Oddziaływania na biocenozę i krajobraz nie mają bezpośredniego wpływu na zdrowie ludzi, natomiast mają znaczenie estetyczne i pośrednie”*. Zwracamy się z prośbą o wyjaśnienie, jakie autorzy mieli na myśli oddziaływania pośrednie i jakie będą ich skutki pozytywne i negatywne w kontekście oddziaływania na zdrowie ludzi jak również na wzajemne oddziaływania elementów środowiska.
27. W rozdziale 10.2 przedstawiono opis znaczących oddziaływań, w którym autorzy raportu jako znaczące oddziaływania stałe na etapie eksploatacji wymienili jedynie oddziaływanie na klimat akustyczny i oddziaływanie na krajobraz. Natomiast zupełnie pominięto oddziaływania na zdrowie ludzi i awifaunę, które również będą miały stały charakter. W związku z powyższym zwracamy się z prośbą o wyjaśnienie, jakie kryteria były brane pod uwagę, i które z nich decydowały o tym, że jako znaczące oddziaływania na etapie eksploatacji wymieniono jedynie oddziaływania na klimat akustyczny i krajobraz. Prosimy również o powtórne przeanalizowanie i wyjaśnienie, dlaczego jako oddziaływania znaczące zostały pominięte oddziaływanie na awifaunę i zdrowie ludzi i co o tym zdecydowało.
28. Budzące wątpliwości jest zawarte w rozdziale 10.4 następujące stwierdzenie *„Nie prognozuje się, w trakcie realizacji, eksploatacji i likwidacji obiektu, wystąpienia wyraźnego skoku ilościowego lub jakościowego w wartościach emisji do środowiska. Zatem eksploatacja elektrowni wiatrowych nie spowoduje znaczących oddziaływań na środowisko wynikających z emisji”*. Prosimy o wyjaśnienia na jakie podstawie autorzy twierdzą, że nie dojdzie do wyraźnego skokowego wzrostu wartości emisji. Jednocześnie prosimy o wyjaśnienie jaka zmiana w wartościach emisji musiałaby wystąpić, aby przez autorów została uznana za wyraźną i skokową. Nadmieniamy, że

upoważnienie do takiego stwierdzenia może odbyć na podstawie analizy porównującej obecne wartości emisji na terenie pod planowane przedsięwzięcie i jego otoczenie z obliczonymi wartościami emisji po realizacji przedsięwzięcia. Przytoczone powyżej stwierdzenie niejako sugeruje, że w omawianym miejscu mogą być źródła emisji o dużej mocy akustycznej lub poziom hałasu w środowisku jest tak wysoki, że dołożenie dwóch turbin każda o mocy ok. 105 dB (wg. danych z raportu) nie spowoduje jakichkolwiek wyraźnych i zauważalnych zmian. Prosimy, zatem o przedstawienie pomiarów aktualnego tła akustycznego na terenie przedsięwzięcia jak również w rejonie najbliższych obszarów chronionych akustycznie i dopiero porównanie takich danych z wynikami modelowania akustycznego uwzględniającego realizację przedmiotowego przedsięwzięcia. Zwracamy się z prośbą, o uzupełnienie raportu w części dotyczącej opisu stanu środowiska o dane charakteryzujące stan jakości klimatu akustycznego. Prosimy aby dane były aktualne i pochodziły z pomiarów wykonywanych przez akredytowane laboratorium. Dopiero na tej podstawie będzie można wnioskować o ewentualnych zmianach w emisjach i skutkach w zakresie oddziaływania akustycznego.

29. W rozdziale 10.5 ponownie wskazano, iż oddziaływanie skumulowane będzie zachodzić wyłącznie w aspekcie oddziaływania akustycznego. Tym samym pominięto oddziaływania skumulowane w zakresie wpływu na krajobraz, awifaunę, zdrowie ludzi. Jednocześnie pragniemy wskazać, że również w analizie skumulowanego oddziaływania akustycznego na podstawie wydruków z programu obliczeniowego jednoznacznie wynika, iż autorzy w oddziaływaniu akustycznym uwzględnili tylko dwie dodatkowe turbiny, pomijając źródła hałasu eksploatowane w obrębie samej biogazowni. Dodatkowo koniecznym w oddziaływaniu akustycznym skumulowanych konieczne jest uwzględnienie innych źródeł hałasu na omawianym terenie tj. hałasu komunikacyjnego z drogi wojewódzkiej nr 815 Parczew Lubartów oraz linii kolejowej, a także hałasu powstającego na skutek eksploatacji sąsiedniej kopalni.
30. W rozdziale 11.1 przedstawiono rozwiązania chroniące środowisko polegające na *"wytyczeniu optymalnych tras dojazdu maszyn budowlanych i samochodów dostarczających materiały budowlane"*. Prosimy o używanie jednoznacznych stwierdzeń, ponieważ taki zapis nie wskazuje, które konkretnie drogi dojazdu będą optymalne, a które takim już nie będą. Prosimy o wyjaśnienie czy autorzy raportu lub inwestor dokonali już niezbędnych uzgodnień z zarządcami dróg w tej kwestii. Z uwagi, iż transport bardzo długich elementów turbin wiatrowych wymaga odpowiedniej klasy dróg w szczególności w zakresie promieni łuków poziomych, prosimy o wyjaśnienie, czy w związku z powyższym planowane są przebudowy łuków oraz wycinki drzew. Nadmienimy, że nie wszystkie drogi dojazdu będą nadawać się do transportu materiałów niezbędnych dla budowy turbin. Jeśli konieczna będzie wycinka drzew oraz przebudowa łuków prosimy o wskazanie dokładnych miejsc tych działań oraz uwzględnienia tych działań w analizie oddziaływań w raporcie środowiskowym. Jednocześnie nalegamy o podjęcie działań w zakresie wyznaczenia dróg dojazdowych na etapie procedury środowiskowej, ponieważ jak pokazuje dotychczasowa praktyka choćby przy budowie sąsiedniej biogazowni nieumiejętne formułowanie zapisów w tej materii było przyczyną niepotrzebnych negatywnych oddziaływań na ludzi i dobra materialne spowodowane właśnie brakiem wyznaczenia właściwych dróg dojazdu. W konsekwencji prowadziło to do niepotrzebnych i możliwych do uniknięcia konfliktów społecznych skutkujących interwencją policji. Informacje o tych zajściach z całą pewnością były udostępniane w mediach oraz mogły być pozyskane przez autorów raportu choćby w trakcie oględzin terenu. Brak tych informacji w raporcie oraz pominięcie tej kwestii

w analizie konfliktów społecznych ponownie może dowodzić o braku przeprowadzonych oględzin terenu.

31. W rozdziale 11.2 autorzy wskazują w sposób ogólnikowy na rozwiązania chroniące środowisko, które mają być zastosowane na etapie eksploatacji takie jak:
 - *"pomalowanie końcówek łopat"* - prosimy o dokładne określenie jak one mają być malowane i na jaki kolor (jakie wzory - ponadto podkreślamy, iż wzory te nie były uwidocznione na załączonych wizualizacjach);
 - *"odpowiednia konstrukcja wieży"* - prosimy o dokładne wskazanie jaka ma być ta konstrukcja jakie cecha ma posiadać a jakie są niedopuszczalne;
 - *"wyłączanie turbin w czasie złych warunków meteorologicznych"* - prosimy o dokładne wskazanie jakie parametry powinny przyjmować te warunki meteorologiczne, przy których ma następować wyłączanie turbin w trosce o środowisko naturalne. Prosimy o określenie wartości mierzalnych parametrów meteorologicznych przynajmniej takich jak, temperatura, opad, zachmurzenie, mgły, prędkość wiatru w zależności od wysokości w tym wiatru przyziemnego, widzialność; po przekroczeniu których ma następować wyłączanie turbin.
 - *"odpowiednie oświetlenie wieży i turbiny nocą"* - prosimy o podanie dokładnie jakie ma być to oświetlenie oraz przeanalizowanie i opisanie jego wpływu w szczególności na migrujące nocą ptaki, oraz nietoperze żerujące na owadach zwabianych przez światła montowane na turbinach.
32. Jednocześnie wskazujemy na brak wskazania działań oraz określenie, czy takowe będą podejmowane w zakresie oddziaływania akustycznego, ochrony zdrowia ludzi oraz bezpieczeństwa eksploatacji samej turbiny wiatrowej i użytkowania rolniczego gruntu w jej pobliżu.
33. W rozdziale 14 autorzy raportu w analizie konfliktów społecznych jako działanie podejmowane w zakresie ograniczania potencjalnych konfliktów społecznych wskazali na czynność podpisania umów dzierżawy z właścicielami działek. Nadmieniamy, że działanie to nie może być rozpatrywane jako przeciwdziałanie konfliktom społecznym, tak czy inaczej musi ono być podjęte, choćby z uwagi wykładnię przepisów prawa budowlanego, nie jest możliwe zbudowanie obiektu i uzyskanie na to pozwolenia na budowę na terenach, do których nie dysponuje się jakimkolwiek tytułem prawnym. Tak wniosek ewidentnie świadczy o mieszanu pojęć przez autorów oraz pomijaniu istoty przeprowadzania analiz dotyczących konfliktów społecznych.
34. W rozdziale 14 autorzy podają następujące stwierdzenie *"Opór ze strony sąsiadów może mieć podtekst psychologiczny jak i ekonomiczny, który wynika z niewiedzy o nowych technologiach dotyczących tego typu przedsięwzięć"*. Oczywiście prawdą jest, że sąsiedzi i okoliczni mieszkańcy nie muszą posiadać specjalistycznej wiedzy, dotyczącej wpływu takich przedsięwzięć na środowisko, ale to właśnie zadaniem raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia jest jednoznaczne, rzetelne i w zgodzie z zasadą przezorności wyczerpujące wyjaśnienie wszelkich kwestii i wątpliwości. Sugerujemy, że rzetelnie i merytorycznie oraz w nieogólnikowy sposób przygotowany raport może być również narzędziem do łagodzenia oporów ludności o podtekstach psychologicznych i ekonomicznych, a z całą pewnością podniesie poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa.
35. W rozdziale 14 przytoczono następujące stwierdzenie *"Doświadczenia gmin, na terenie których wybudowano w Polsce farmy wiatrowe (Wolin, Darłowo), dowodzą, że elektrownie wiatrowe mogą pozytywnie wpłynąć na rozwój turystyki"*. W związku z powyższym prosimy o przywołanie danych obrazujących ruch turystyczny z wielolecia dla tych gmin i przedstawienie zestawień w których uwidoczniony będzie

moment uruchomienie turbin oraz podanie ich ilości i mocy. Prosimy, aby obliczenia i obróbka danych była zrobiona wg. metodyki, która zapewnia wyekstrahowanie ewentualnego wpływu budowy farm wiatrowych w stosunku do innych czynników takich jak, poprawa infrastruktury turystycznej, poprawa bazy noclegowej z jej dywersyfikacją w zależności od możliwości finansowych turystów, zwiększenie oferty turystycznej w tym wzrost liczby organizowanych szkoleń, konferencji, koncertów i innych eventów oraz atrakcji turystycznych, poprawa dostępności komunikacyjnej oraz innych zdarzeń, które miały miejsce i wpłynęły na poprawę ruchu turystycznego. W zestawieniu prosimy o pokazanie w jakim stopniu poszczególne działania w tym również budowa turbin sprzyja poprawie wzrostu ruchu turystycznego w już i tak typowo turystycznych miejscowościach. Dane i obliczenia będą mogły potwierdzić niniejszą hipotezę o pozytywnym wpływie turbin wiatrowych na rozwój turystyki. Być może zestawienia i obliczenia wykonane w według powyższego sposób wskażą na inne działania (oraz określą ich skuteczność), które to oprócz budowy turbin okoliczni mieszkańcy mogą podejmować, aby poprawić rozwój turystyki.

36. W rozdziale 14 autorzy przywołują, że gmina będzie uzyskiwać środki z tytułu podatków, prosimy w wskazanie w jakie wysokości mają być to środki i jak będą one rozdysponowywane i jakie będą z nich ewentualne korzyści. W naszej opinii konieczne jest przedstawienie prognozy finansowej z wyszczególnieniem ewentualnych wpływów dla gminy. Tylko takie zastawienie pozwoli jednoznacznie oszacować przywoływane w rozdziale 14 hipotezy, a jednocześnie może być argumentem przekonywującym mieszkańców gminy jako ewentualnych beneficjentów tego projektu. Ponadto może pomóc w łagodzeniu wskazywanych przez autorów raportu oporu mieszkańców powodowanego czynnikami ekonomicznymi. Dla podjęcia właściwej decyzji realizującej nie tylko interes inwestora, ale szanującej interes ogółu konieczna jest rzetelna i obiektywna, dająca się zweryfikować analiza oceniająca wszystkie ewentualne korzyści oraz potencjalne straty środowiskowe. Jednocześnie prosimy o wskazanie, czy ewentualne korzyści dla gminy są uzależnione od mocy i sprawności budowanych turbin, jeśli tak to w jakim stopniu?
37. Raport opiera się na nie aktualnych danych dotyczących awifauny terenu pochodzących z badań wykonywanych w roku 2010 i 2011. Jednocześnie wątpliwość budzą informacje dotyczące rozmieszczenia ptaków lęgowych, choćby tak łatwych do wypatrzenia w terenie jak gąsiorek czy bocian biały. Pominięto stanowiska gąsiorka znajdujące się choćby przy głównej drodze polnej prowadzącej z Koczerg (Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna) do lasu położonego na północ od Koczerg. W tym rejonie natomiast znaleziono inne gatunki ptaków. Stanowisko gąsiorka w tym miejscu jest zlokalizowane w obrębie zadrzewienia śródpolnego położonego na wzgórzu oraz w obrębie zadrzewień w rejonie nieczynnego wyrobiska. Stanowisko to jest co rocznie zajmowane przez ten gatunek i z powodzeniem wyprowadzane były tam lęgi. Ponadto pominięto stanowisko bociana białego w Koczergach, znajdujące się w centralnej części wsi w pobliżu sklepu. Dzięki takiemu usytuowaniu, wzbudza żywe zainteresowanie mieszkańców przez co znany jest również sukces lęgowy wskazanej pary obecnie 2 młode, 2013 - 0 młodych wyprowadzonych; 2012 - 3 młode wyprowadzone; 2011 - gniazdo zajęte - 2 młode. Natomiast w załączonym raporcie ornitologicznym przedstawiono tylko jedno gniazdo w Koczergach znajdujące się na słupie przy drodze polnej z Koczerg w kierunku Glinnego Stoku. Nieaktualne dane dotyczą również rozmieszczenia błotniak stawowego, którego stanowisko lęgowe było obserwowane w rejonie zwirowni w 2013 roku.
38. Jednocześnie z uwagi na prowadzone prace rekultywacyjne zwirowni w pobliżu lasu oraz uruchomienie biogazowni, skutkującej istotną przebudową agrocenozy, należy

sądzić, iż doszło do trwałej zmiany liczebności składu gatunkowego awifauny omawianego terenu. Szczególne znacznie może mieć wpływ stosowanie wielko powierzchniowych upraw kukurydzy w otoczeniu biogazowni, która jak wiadomo odznacza się innymi parametrami wegetacyjnym niż uprawy zbożowe, które dominowały w trakcie prowadzenia badań. Powyższa zmiana w siedlisku będzie powodować wpływ na jego wykorzystanie przez ptaki.

39. Dołączone do raportu opracowanie dotyczące awifauny prezentuje wszystkie wyliczenie odnośnie kolizyjności i wpływu na ptaki dla większej ilości turbin częściowo położonych w innej lokalizacji, natomiast, nie informuje jaki dokładnie wpływ na awifaunę będą miały dwie turbiny będące przedmiotem przedsięwzięcia.
40. Do opracowania nie załączono zestawień obserwacji z poszczególnych kontroli, dat ich wykonania, warunków jakie panowały w trakcie kontroli jak i całego okresu badawczego. Brak tych danych uniemożliwia weryfikację prezentowanych w opracowaniu awifaunistycznym analiz, jak również nie pozwala na weryfikację wniosków.
41. Prosimy o przedstawienie szczegółowego sposobu liczenia wartości wolumenu przelotu oraz skorygowanego wolumenu przelotu. Autorzy podają tylko liczby wynikowe, których nie można jednoznacznie zweryfikować bez znajomości przyjętej przez autorów metody jego liczenia. Prosimy o wyjaśnienie w jaki sposób w wolumenie przelotu były uwzględniane ptaki migrujące nocą. Zaznaczamy, że warunkach krajowych znaczna część ptaków szczególnie w okresie migracji wiosennej i jesiennej migruje również w nocy.
42. W opracowaniu awifaunistycznym błędnie przyjęto pułap pracy śmigła turbiny wiatrowej tj. od 50 do 150m. Co prawda w samym opisie przedsięwzięcia są istotne rozbieżności o czym mówiono w poprzednich uwagach. Zgodnie z załączoną specyfikacją techniczną turbiny, gdzie wysokość zamieszczenia piasty wynosi 85 do 90 metrów a długość łopaty ok. 50 m należałoby przyjmować pułap od 35 m do 140. Natomiast w opisie w raporcie parokrotnie stwierdzano, że łopata w najwyższym punkcie wzniesienia będzie sięgać 170 m. Dlatego tym bardziej niezrozumiałe jest zawężenie pułapu pracy śmigła przez autorów opracowania awifaunistycznego. W przypadku takiej rozbieżności danych zgodnie z zasadą przezorności należało przyjąć pułap od 35 m do 170 m. Zawężenie pułapu kolizyjnego powoduje, iż wyliczenie odnośnie kolizyjności ptaków z wykorzystaniem wartości wolumenu przelotu mają niewłaściwe i zaniżone wartości, ponieważ pomijają znaczną liczbę ptaków pojawiających się na wysokości 30 - 50 metrów, co uwidaczniają rozkłady z liczeń na punktach obserwacyjnych zamieszczone w analizowanym opracowaniu.
43. W opracowaniu awifaunistycznym nie zaprezentowano danych dotyczący liczby notowanych gatunków w funkcji odległości od transektu. Stosowane obecnie w Polsce metody wykonywania badań monitoringu przedrealizacyjnego wykorzystują takie informacje, choćby do liczenia zagęszczeń pospolitych gatunków ptaków w stosunku do powierzchni farmy, np. wykorzystywanego do oceny i porównania liczebności choćby typowego dla obszarów rolniczych skowronka. Sama ocena wartości awifaunistycznej terenu oparta na podstawie liczby zarejestrowanych gatunków, zdaje się być niewystarczająca.
44. W zakresie porealizacyjnego monitoringu ptaków nie wskazano szczegółowo sposobu monitorowania śmiertelności na skutek kolizji z turbinami. Istotne jest wskazanie przynajmniej częstotliwości wizyt, powierzchni na jakiej ma być wykonywany a także określenie sposobów kalibracji częstotliwości wizyty w stosunku do tempa znikania ofiar jak również sposobu oceny dokładności wykrywania ofiar przez zespół badawczy.

45. W zakresie porealizacyjnego monitoringu ornitologicznego wskazano, że w ciągu 5 lat mają być wykonane 3 cykle badawcze bez podania, w których konkretnie latach i czy mają pojedynczy cykl ma obejmować cały rok. Zaleca się, aby chociaż jedną kontrolę przeprowadzić w ostatnim 5 roku, co powinno dać szerszy i dokładniejszy obraz wpływu turbin na populację ptaków.
46. W zaleceniach do monitoringu porealizacyjnego pominięto konieczności notowania w okresie prowadzenia monitoringu informacji o warunkach atmosferycznych oraz o pracy turbin lub ewentualnych okresach przestoju. Dane te są ważne dla poprawności wnioskowania na temat faktycznego wpływ i ewentualności podejmowania dodatkowych działań minimalizujących negatywny wpływ na ptaki w okresie eksploatacji przedsięwzięcia.
47. W zaleceniach do monitoringu pominięto konieczność prowadzenia badań w układzie BACI. Jest to konieczne dla oceny, czy ewentualne pozytywne lub negatywne zmiany w liczebności ptaków lub ich składzie gatunkowym są powodowane obecnością turbin czy też wpływ mają na to inne czynniki środowiskowe (np. zmiany w siedliskach przyrodniczych, chemizacja rolnictwa, naturalne fluktuacje liczebności populacji itp.) niezależne od eksploatacji turbin wiatrowych.
48. W analizie wpływu na awifaunę pominięto analizę oddziaływań skumulowanych z innymi przedsięwzięciami w tym planowanymi innymi turbinami oraz istniejącą w otoczeniu planowanych turbin dość gęstą siecią napowietrznych linii energetycznych.
49. W związku z brakiem aktualności danych zwracamy się z prośbą o ponowne przeprowadzenie badań w zakresie monitoringu ornitologicznego. Jednocześnie z uwagi na postępujący rozwój odnośnie metodyk badawczych prosimy, aby był on wykonany przez okres co najmniej roku z liczbą wizyt co najmniej 40 (40 wizyt na punktach obserwacyjnych i 40 na transektach). Zaleca się, aby do obserwacji ptaków migrujących zastosować technikę z wykorzystaniem radaru, szczególnie w okresie migracji wiosennej i jesiennej oraz okresu lęgowego. Stosowanie radarów pozwala na dokładną ocenę liczebności i pułapów lotu ptaków przelatujących przez teren farmy zarówno w dzień jak i w nocy. Technika ta jest powszechnie stosowana w krajach Europy Zachodniej oraz Ameryce Północnej, coraz większe zastosowanie znajduje również w warunkach krajowych. Metoda ta w większości warunków meteorologicznych za wyjątkiem intensywnych opadów deszczu jest dużo bardziej dokładniejsza niż obserwacje prowadzone z użyciem lornetki lub lunety. Zaleca się, aby do skorygowanego i zaktualizowanego opracowania ornitologicznego dołączyć szczegółowe wyniki z badań, a nie jak to ma miejsce obecnie tylko ostateczne analizy zbiorcze.
50. Prosimy o wyjaśnienie dla jakich warunków została określona najbardziej niekorzystna godzina pory nocnej oraz 8 godzin dla pory dziennej. Zgodnie z wykładnią obowiązujących przepisów obliczenia poziomów $L_{Aeq N}$ oraz $L_{Aeq D}$ powinny być wyliczane dla najmniej korzystnych warunków.
51. Zgodnie z wykładnią przepisów dotyczącą obliczania wskaźnika $L_{Aeq N}$ powinno zostać przyjęta sytuacja, w której grunt jest zlodowacony, dla którego współczynnik tłumienia dla gruntu tzw. współczynnika gruntu G należy przyjąć na poziomie $G=0$ a nie tak jak to przyjęto w załączonych obliczeniach współczynnik $G=0,9$. Z całą pewnością wystąpienia zlodowacenia gruntu w naszych warunkach w ciągu roku chociaż przez jedną godzinę w ciągu nocy w czasie okresu eksploatacji turbin nie można wykluczyć.
52. Przywoływana normą obliczenia hałasu PN-ISO 9613-2 zgodnie z jej treścią w pkt. 5 znajduje zastosowanie w obliczeniach, gdy prędkość wiatru na wysokości 3 do 11m

nad gruntem wynosi nie więcej niż 5 m/s. Natomiast zgodnie z załączonymi wydrukami obliczenia wykonano dla prędkości wiatru 10 m/s. Proszę podać dla jakiej wysokości ta prędkości wiatru była przyjmowana i uwzględnić w obliczeniach propagacji dźwięku zmianę prędkości wiatru w profilu pionowym, co ma również znaczenie dla rozprzestrzenia się fali akustycznej.

53. W przywoływanej powyżej normie obliczania hałasu w punkcie 1 jest informacja o zastosowaniu normy jedynie dla źródeł hałasu znajdujących się blisko ziemi, z całą pewnością źródło hałasu, jakim jest turbina wiatrowa znajdująca się wg. danych przedstawianych w raporcie na wysokości od 35 do 170 m nie może być uznana za źródło hałasu położone blisko ziemi. Powyższe ograniczenie stosowania normy ma na celu uniknięcie uzyskiwania błędnych wyników (przekraczających dopuszczalny błąd obliczeń podany w niniejszej normie) w stosunku do wartości rzeczywistych, spowodowanych między innymi zmianami prędkości wiatru w profilu pionowym w związku ze zmieniającą się wysokością. W związku z powyższym prosimy o skorygowanie obliczeń i przyjęcie właściwego modelu obliczeniowego.
54. Prosimy o podanie, czy przyjętą do obliczeń moc źródła wynoszącą 105 dB(A) uwzględnia tylko hałas pochodzenia mechanicznego generowany przez mechanizmy przekładni i generatora, czy uwzględnia ona również hałas aerodynamiczny powodowany na skutek opływu mas powietrza przez poruszające się łopaty wirnika.
55. Prosimy o wyjaśnienie, dlaczego przyjęto do obliczeń niższą moc akustyczną źródła wynoszącą 105 dB(A) niż zaprezentowaną w załączonej specyfikacji technicznej turbiny moc wynoszącą 106.5 dB(A) dla prędkości wiatru 10 m/s. Prosimy również o określenie mocy akustycznej źródła dla całego przedziału prędkości wiatru, w których turbina może pracować tj. od 4 m/s do 20 m/s a nie jak to przedstawiono dotychczas tylko dla przedziału od 5 do 11 m/s. Na tej podstawie będzie możliwe oszacowanie najbardziej niekorzystnych warunków czego wymagają obecnie obowiązujące przepisy. Brak informacji o mocy akustycznej turbiny przy prędkościach wiatru od 12 do 20 m/s nie pozwala wykluczyć, że przyjęta wartość mocy akustycznej dla prędkości 10 m/s jest trafna.
56. Prosimy o wyjaśnienie, w jaki sposób uwzględniano w obliczeniach fakt, że hałas od turbin wiatrowych (hałas aerodynamiczny) ma charakter impulsowy. Prosimy o wskazanie, czy były przyjmowane zgodnie z dostępnymi normami i obowiązującymi przepisami odpowiednie poprawki korekcyjne do obliczeń z uwagi na występowania hałasu o charakterze impulsowym. Jeśli nie to prosimy o ich uwzględnienie w obliczeniach.